

Latz + Partner

"Krása přírody spočívá v podstatě a vlivu rostlin a materiálů."

Autorka: Tereza Janourková
Vyučující: Ing. Karel Slánský
Předmět: Současná krajinářská architektura
Obor: AMAR
Akad. rok: LS 2014/2015

Obsah

Úvod	2
Životní dráha Petera Latze	3
Realizace	7
1 POSTINDUSTRIÁLNÍ PROMĚNA	7
Bürgerpark Hafeninsel	7
Landschaftspark Duisburg - Nord	8
Parco Dora	10
Hiriya Landfill Restoration, Ayalon Park	11
2 KLASICKÉ KRAJINÁŘSTVÍ	12
Plateau de Kirchberg	12
3 VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ	13
Veřejný prostor u obytné zástavby	13
4 ZAHRADY	14
Dům a zahrada pro bydlení a práci v přírodě	14
Christy zahrada	14
Zahrada inspirovaná dálným východem	14
Landeszentralbank	15
5 SPECIÁLNÍ OBJEKTY	16
Mlhová zahrada	16
Zahrada pro dočasnou expozici BUGA v Mnichově 2005	16
Závěr	17
Použitá literatura	18
Obrazová příloha	20

Úvod

Pro svou práci jsem si zvolila životní dílo Petera Latze a jeho ateliéru. Domnívám se, že v dnešní době mají zelenou všechny projekty, které se ať už jakýmkoliv způsobem snaží být ekologické, šetrné k přírodě a přátelské vůči obyvatelům planety. Tento architekt určitě patří mezi ty, kteří si zaslouží pozornost. Snad kromě amerického krajinářského architekta Richarda Haaga, není koho jiného označit za průkopníka na poli rekultivace bývalých průmyslových krajín. Proslavil se však nejen v této oblasti...

Životní dráha Petera Latze

Peter Latz je jedním z nejvýznamnějších krajinných architektů současnosti. Stojí za mnoha úspěšnými realizacemi, z nichž některé jsou brány jako vzor krajinářských úprav. Velké renomé si vydobyl zejména v oblasti revitalizace post industriálních území. V současné době vede ateliér krajinné architektury a urbanismu *Latz + Partner* v Kranzbergu v Německu a je také emeritním profesorem krajinné architektury na Technické univerzitě v Mnichově 0,[13].

Narodil se 19. října 1939 v Darmstadtu v Hesensku jako nejstarší syn z osmi potomků architekta Heinricha Latze. Povolání jeho otce ovlivnilo výrazně i pozdější volbu povolání samotného Petera, ačkoli jeho otec nebyl přímo krajinář. Mezi jeho nejvýznamnější díla totiž patřily kostely, za všechny jmenujme například známý katolický kostel v Dudweileru v Sársku [10]. Právě několik zakázek v této části Německa přimělo rodinu k přestěhování do této spolkové země, konkrétně do města Andernach, kde Peter Latz prožil většinu svého dětství. Po vychození základní školy nastoupil na Berufsbildende Schule Andernach [7], nesoucí též jméno německého inženýra a průkopníka automobilismu Augusta Horcha. V této poválečné době bylo Sársko až do roku 1957 pod francouzskou okupační správou a výuka na školách probíhala v první řadě ve francouzštině, což rozšířilo Latzovu jazykovou výbavu.

V patnácti letech pomáhal svému otci s výstavbou domu a měl zde tak první větší možnost seznámit se nejen s navrhováním, ale i s praktickou stránkou realizace staveb. Zkušenosti se zahradami a zelení, jakož i zemědělskou výrobou získával v zahradnickém podniku Hans Lang a pečoval též o ovocné sady své babičky [1].

Po maturitě se Peter Latz rozhodl pro studium krajinné architektury na Technické univerzitě v Mnichově (toho času nesoucí název *Technische Hochschule München*), kde poznal i svou budoucí ženu Anneliese Riedlovou. Zde také v roce 1964 obhájil a získal diplom pod vedením prof. Erichem Kühnem. U prof. Kühna získal také první zaměstnání a to externí spolupráci s projekčním atelierem Kühn-Meurer (později též známým jako Kühn-Meurer-Danke nebo Kühn-Meurer-Cloeren-Danke) v Cáchách v letech 1965 - 1970. Tento atelier se však více než krajinářstvím zabýval urbanismem a mezi jejich nejznámější realizace tak patří například sídliště Alkenrath v Leverkusenu nebo urbanistický plán centra Nord-Münsteru ale i solitérní stavby jako například známé centrum jaderného výzkumu v Jülichu [12]. Všechny tyto projekty se ovšem ve velké míře zabývaly i zasazením budov do krajiny a tak nelze říci, že by se zde mladý architekt nemohl obohatit o cenné zkušenosti.

Daleko více jej ale formovalo postgraduální studium urbanismu na Ústavu pro urbanismus a krajinné plánování (*Institut für Städtebau und Landesplanung*) na univerzitě v Cáchách (*Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen*, též *RWTH Aachen*), kde měl v rámci praktických stáží možnost podílet se na mnoha projektech obnovy a přestavby měst zejména v oblasti Porúří. Tyto zkušenosti jej ovlivnily natolik, že se do oblasti Porúří vrátil se svou patrně nejslavnější realizací, která bude popisována níže.

V závěru svého čtyřletého postgraduálního studia, v r. 1968 založil v Cáchách se svou ženou Anneliese atelier pro krajinnou architekturu (*Büro für Landschaftsarchitektur*) a ve spolupráci s architektem Herbertem Kuskem ještě jeho pobočku v Saarbrückenu. Prvotní jméno atelieru znělo „*Dipl.Hort. Anneliese Latz · Dipl.Hort Peter Latz · Landschaftsarchitekten*“. Začínal projektováním soukromých zahrad a malých veřejných prostranství. Téhož roku se stal Latz také docentem na Limburské univerzitě architektury (*Limburgse Akademie voor Bouwkunst*) v Maastrichtu. Zde vedl studentské projekty, které se vyznačovaly hlavně těsným spojením s praxí.

V roce 1970 založil v Bavorském městečku Dillingen s architektem Conny Schmitzem kancelář SLS pro městské, systémové a krajinářské projektování (*Büro SLS für interdisziplinäre Stadtplanung, Systemplanung und Landschaftsplanung*), kterou vedl až do roku 1976.

Jeho akademická dráha pokračovala v roce 1973, kdy byl jmenován řádným profesorem krajinné architektury (*Ordentlicher Professor für Landschaftsarchitektur*) na Gesamthochschule Kassel (dnes známá jako *Universität Kassel*, založena byla 1971). Zde od počátku svého působení propagoval projektovou výuku a spolu s kolegy se dále zaměřili na výzkum alternativních technik ve stavebnictví. Svou kancelář i bydliště manželé přesunuli do Kasselu v následujícím roce. V tomto novém působišti postavil Peter Latz svůj první dům, který zároveň pojal jako dlouhodobý výzkum pasivního bydlení, užití sluneční energie a energetické nezávislosti.

V roce 1983 dostal nabídku ze své alma mater, Technické university v Mnichově, kterou přijal. Pět let na to přeložil do Mnichova i působiště svého atelieru. V roce 1991 zakoupila rodina stoletou zemědělskou usedlost v Amperthasenu u města Kranzberg, severně od Mnichova. Zde postavil Latz svůj druhý dům a přilehlou usedlost přebudoval na experimentální základnu pro zahradní a krajinné prvky a také jako demonstrační objekt pro ekologické stavitelství (více v kap. *Realizace*).

Od devadesátých let vede Peter Latz celou řadu nejrůznějších seminářů, workshopů a symposií. Je také aktivním vysokoškolským profesorem s mezinárodní reputací, o čemž svědčí několik jmenování hostujícím profesorem v prvních letech nového století [11]. Konkrétně jsou to tato čtyři jmenování:

- *Queensland University Brisbane, Austrálie (2000)*
- *Graduate School of Design Harvardské univerzity, USA (2001)*
- *School of Design Pennsylvánské univerzity, USA (2001)*
- *Chung Yuan Christian University, Taiwan, Čínská republika (2008)*

Na TU v Mnichově mezitím vede katedru „průmyslové krajiny“ (*Lehrstuhl für industrielle Landschaft*) která svým názvem odráží hlavní směr zájmu, nastavený právě Peterem Latzem. Za jeho předchůdce, Günthera Grzimka se jmenovala „Katedra a ústav krajinné architektury“ (*Lehrstuhl und Institut für*

Landschaftsarchitektur). V březnu 2008 se Latz stává emeritním profesorem 0 a jeho nástupcem na postu vedoucího katedry se stává jeho obdivovatel, Udo Weilahter (mj. autor obsáhlé monografie o Peteru Latzovi a jeho tvorbě *Syntax of landscape*). Za něj dochází k opětovnému přejmenování katedry na *Lehrstuhls für Landschaftsarchitektur und industrielle Landschaft* což vystihuje její komplexní zaměření a tak trochu i vzdává hold všem předchůdcům.

Jako významný architekt a pedagog je členem několika sdružení:

- *Bayerischen Architektenkammer* (bavorská komora architektů)
- *Ordre des Architectes et des Ingénieurs-Conseils du Grand-Duché de Luxembourg* (Sdružení architektů a inženýrů velkovévodství Lucemburského)
- *Deutschen Hochschulverbands* (Německý svaz vysokoškolských pedagogů)

Je též držitelem mnoha ocenění a architektonických cen, [**Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**, **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**] z nichž můžeme vybrat ta nejdůležitější:

- Cena svazu německých krajinných architektů (Preis des Bundes Deutscher Landschaftsarchitekten - BDLA) (1989)
- První evropská cena za krajinnou architekturu Rosa Barba, Barcelona (2000)
- Velká cena za urbanismus francouzské Akademie architektury (Grande Médaille d'Urbanisme der Académie d'Architecture), Paříž (2001)
- Place Planning Award sdružení Environmental Design Research Association (EDRA), Edmond, USA (2005)
- Green Good Design Award v kategorii „lidé“ („People“) udělované European Center for Architecture Art Design and Urban Studies ve spolupráci s Chicago Athenaeum: Museum of Architecture and Design (2010)
- Green Good Design Award v kategorii „urbanismus/krajinná architektura“ („Urban Planning / Landscape Architecture“) za projekty svého atelieru Latz+Partner (2009, 2010)
- Cena architektů Dachau und Dachauer Gestaltungspreis, kterou obržel spolu s atelierem Florian Nagler Architekten (2011)
- International Architecture Award a Premio Architettura Rivelate pro konsorcium Latz + Partner a STS Bologna za projekt „Parco Dora“, Turín (2012)
- Topos Landscape Award (2013)
- Friedrich-Ludwig-von-Sckell-Ehrenring kterou uděluje německá Akademie der Schönen Künste (2014)

Jeho práci v atelieru *Latz + Partner* výrazně ovlivňují i jeho manželka Anneliese a syn Tilman.

Anneliese Latz, rozená Riedlová se narodila v Linci v Rakousku a vyrůstala v Tirolsku jako nejstarší ze čtyř sourozenců. Po zahradnickém praktiku na střední škole studovala krajinnou architekturu na TU v Mnichově, jako její budoucí manžel. Zde se s ním také seznámila. Studium úspěšně ukončila v roce 1963 a společně s manželem působila také v atelieru Kühn - Meurer. Od jeho založení působí jako

jednatelka společnosti v jejich atelieru *Latz + Partner*.

Jejich syn Tilman Latz se narodil v roce 1966 v Cáchách. Základní vzdělání, jakož i zahradnické praktikum, absolvoval v Kasselu. Dále studoval na střední škole *Hochschule für Bodenkultur* ve Vídni a následně na univerzitě v Kasselu. Zde v roce 1993 úspěšně získal diplom a pracoval rok v atelieru svých rodičů. Po absolvování ročního nástavbového studia v *Architectural Association* v Londýně a další roční nástavby v Kasselu pracoval v atelieru *Françoise Jourda Architectes* v Paříži. V roce 2001 se vrací zpět a stává se třetím partnerem v rodinném atelieru *Latz+Partner*.

Druhý jejich syn, Jan Latz se na dráhu architektury nevydal.

Jeho kolega a nástupce z TU v Mnichově, Udo Weilahter, hodnotí svého kolegu těmito slovy: [11]:

„Latz se počítá k nemnoha zástupcům profese, kteří v uplynulých desetiletích stáli u růstu komplexnosti stanovených úkolů a požadavků kladených na krajinnou architekturu a urbanismus a kteří na ně dokázali přiměřeně reagovat a vyvíjet nové formy vyjadřování v oblasti utváření prostoru. Jako učitel se již od počátků zaměřoval na projektovou výuku, tedy formu studia, která dokáže rychle a jistě reagovat na aktuální výzvy. Za jeho hlavní zájem v projektování, výuce i výzkumu platila obnova měst podložená teoretickými vědeckými poznatky a ekologickými aspekty, s čímž byla spojena i témata alternativních technologií prostředí: řízení vnitřního prostředí budov pasivními způsoby a sluneční energií, ozelenění střech a fasád, využívání dešťových srážek a recyklace. Od počátku osmdesátých let se jeho práce soustředí na další využití a rehabilitaci opuštěných industriálních oblastí a míst. Tyto zkušenosti se včlenily do jeho výuky, výzkumu i reálné projekční činnosti a vyústily v ucelené teorie transformace postindustriální krajiny...“

Jeho teze k procesům projekce, strategie uskutečňování dobových požadavků v nadčasovém estetickém jazyce, stejně jako konkrétní realizované projekty vynesly Peteru Latzovi světové uznání.

Realizace

Jak již bylo uvedeno v předchozí části, Peter Latz a jeho ateliér se proslavili především industriálními proměnám, dále tvoří díla klasické krajinářské architektury, veřejná prostranství i soukromé zahrady. Postupně zde uvádím několik z jejich realizací. Dále vytvořili několik drobných děl zahradní architektury, dva příklady zmiňuji v závěru.

1 POSTINDUSTRIÁLNÍ PROMĚNA

Bürgerpark Hafeninsel

1985 – 1989, Saarbrücken, DE

Městský park v Saarbrückenu je vnitroměstský park, který vznikl v okolí bývalého uhelného přístavu. V roce 1989 byl oceněn cenou Landschaftsarchitekturpreis německého Svazu německých krajinářských architektů (BDLA). Rozkládá se na okraji vnitřního centra města na břehu řeky Saar, kde se táhne ve západovýchodním směru. Na východě je ohraničen kongresovým centrem, na severovýchodě budovami německé Spolkové banky a úřadu práce. Severozápadní hranici tvoří multikino, západní pak průmyslový areál zemské energetické společnosti Saar Energy. V jižním směru je park obrácen k řece. Přibližně v polovině svého delšího rozměru je park rozdělen mostem Westspangenbrücke a rampami nájezdů k němu přiléhající mimoúrovňové křižovatky s parkovištěm.

Plány na přeměnu území, které bylo původně poloostrovem ohraničeným řekou a jejím mrtvým ramenem, a které sloužilo k vývozu uhlí již od konce 17. století, sahají až do padesátých let, kdy byl po 2. světové válce areál poškozený a začal pustnout. Tyto plány počítaly s výstavbou kongresového centra a k němu přiléhajícího parku, ale z různých důvodů nedospěly k realizaci. Až v roce 1967 bylo přikročeno k výstavbě současného kongresového centra, které tvoří dnešní východní hranici parku, ale k realizaci parku přitom nedošlo. V polovině osmdesátých let se opět začalo uvažovat o vybudování parku. Ve stejné době došlo k výstavbě mostu Westspangenbrücke, který měl být součástí silničního spojení dálnic A620 a A623, který sice rozdělil území na dvě poloviny, ale s vybudováním parku se pořád počítalo [15].

Zpracováním konceptu budoucího využití území byl pověřen právě Peter Latz. Plán počítal s vybudováním parku, který bude obsahovat i prvky spojení s historií daného místa, bude představovat symbol ekologické obnovy města a spojí rozetnutá území městského prostoru [16].

Jeho devítihektarová plocha měla lákat k pobytu a stát se pro obyvatele města příjemnou odpočinkovou oblastí. Na realizaci se podíleli i obyvatelé města včetně žáků a studentů okolních škol. První fází byla úprava a vyčištění terénu, při které bylo ze země vykopáno množství různých předmětů a stavebního materiálu. Mnoho z těchto „vykopávek“ bylo použito při výstavbě zídek, cest, schodů či pro modelování terénu. V parku nalezneme plochy pro pétanque, skatepark, malý amfiteátr, vodní plochy ale i plochy luk, aleje či skupinky starých stromů, pod nimiž se vyskytují různé

zbytky dlážděných ploch či pozůstatky zdí starých objektů. Spontánně rostoucí vegetace kontrastuje s živými ploty podél cest, což dotváří zvláštní prolnutí krajinařské zahrady a městského parku.

Park byl po třech letech výstavby slavnostně otevřen 2. června 1989 a stal se ihned po svém otevření vyhledávaným místem. V následujících letech byly některé plochy na severozápadě parku zastavěny výše zmíněnými pobočkami banky a úřadu práce a také multikinem.

Park je protkán sítí cest a stezek. Ústřední osu tvoří těleso mostní konstrukce Westspangenbrücke, pod níž se nachází parkoviště, oddělené od parkových ploch živými ploty. Ve východní části parku se nacházejí především louky, aleje a hájky. K propojení mezi východní a západní částí slouží vodní plocha, kterou je vedeno molo. Z vody vystupují dále základy staveb z červených cihel. Uprostřed této nádrže pak stojí tzv. Vodní brána (Wassertor), která má připomínat minulost bývalého průmyslového areálu.

V západní části parku se nachází les a místa, která lze chápat jako jednotlivé malé zahrady. Poblíž pomyslného centra této západní části se nachází tzv. Rondel s vodní plochou, která ozvláštňuje zde pořádané koncerty a jiné produkce. Umění se vůbec v různých formách prolíná celým parkem, nejčastěji v podobě malých uměleckých děl a vhodně upravených pozůstatků původní zástavby. Jinou charakteristickou vlastností je pak ještě ponechání rostlinných společenstev, která se vyvinula na různých místech areálu přirozeně před zahájením parkových úprav. Mnoho nápadů a zkušeností, které při této realizaci ověřil, použil Peter Latz ve svých dalších dílech.

Pokud dlouho leží ladem hrubá kostra budovy, na které se v budoucnu začne pracovat, je to jistě tragédie. Pokud však o něco déle chřadnou zbytky průmyslového areálu, který už nikdy nebude plnit svou funkci, je to úplně jiný případ. O to cennější pro architekta, který nesrovná krajinu se zemí, ale pracuje s místem jako takovým a jen podtrhuje určitá místa. Petr Latz pracoval s krajinou velmi citlivě. Některé kostry areálů, které zde zbyly využít jako skulptury upomínající na svou dobu. Pečlivě zvolené části opravil a dal jim modernější tvář se zachováním ducha své doby. Snažil se využívat materiály nalezené při vykopávkách, což jistě společnost vnímá kladně a použitý materiál tak více zapadá do krajiny. Stejně tak přistupoval i k rostlinstvu. Přirozená sukcese se tu stala vítanou. Jiné části dosázel. Tak jako stavební části dotvářel a uhlazoval novými cihlami, posloužily mu živé ploty jako volný přechod do zelené části architektury.

Landschaftspark Duisburg - Nord

1990 – 2002, Porúří, DE

Landschaftspark, což lze přeložit jako „krajinný park“, je veřejným parkem, který se nachází v oblasti Duisburg-Meiderich v Německu. Jeho realizace začala v roce 1990 se záměrem ozdravit místo a zároveň porozumět průmyslové minulosti oblasti bez snahy ji jakkoli potlačovat či zakrývat. Park totiž vyrostl v místě bývalé koksárny

a ocelárny, která byla uzavřena v roce 1985, a tak téměř na každém kroku asociuje bývalé provozy. Oblast byla po zániku těžkého průmyslu citelně znečištěna, což spolu s ekonomickými důvody nenahrávalo snaze rekultivovat plochu zpět na zemědělskou půdu, kterou byla v devatenáctém století.

Výsledná podoba parku byla navržena kooperativně-konkurenční metodou pěti nezávislými mezinárodními týmy. Nejzajímavější byl právě návrh Petera Latze, který zamýšlel zachovat co nejvíce existujících objektů [18]. Na rozdíl od svých konkurentů v soutěži dokázal Latz rozpoznat hodnotu současného stavu místa a navrhnout řešení problematických skutečností bez nutnosti bourání či terénních prací [1]. Například problém kontaminované půdy hodlal vyřešit elegantně fytomediací a pokud byla někde půda kontaminována přespříliš, byla uložena v betonových bunkrech v areálu. Pro mnoho starých budov a konstrukcí našel nové využití, zmínit můžeme například bývalý odpadní kanál, který nově slouží naopak k pročišťování areálu.

Park je rozdělen do různých částí, jejichž hranice byly citlivě vedeny s ohledem k původním podmínkám, tedy například jak bylo dané místo rozděleno cestami či vlečkami nebo jaké rostlinné společenstvo na něm samovolně vyrostlo. Tento nesystematický vzor je spleten dohromady sítí cest a vodotečí, které rovněž respektují původní vlečky a kanály. I když si tedy každý prvek zachovává svůj původní charakter, navazuje zároveň dialog s místem, které ho obklopuje. K tomuto dialogu přispívá právě i nová funkce vycházející ze specifických vlastností daného místa. Například v betonových bunkrech pro skladování uhlí vzniklo několik intimních zahrad, v plynojemech byly zřízeny cvičné bazény pro potápěče, betonové zdi jsou využívány horolezci a betonová plocha, která kdysi byla středem ocelárny, byla přeměněna v pohledné náměstí.

Velkou myšlenkou přítomnou v návrhu je, aby dědeček, který mohl v bývalém provozu pracovat, se zde mohl procházet s vnoučaty a mohl jim ukázat, kde pracoval a k čemu se jaká budova či strojní vybavení používalo. Vzpomínky jsou ústředním motivem a autoři se proto snažili vymýšlet nejrůznější cesty k tomu, aby dané místo mohlo vzpomínkami informovat návštěvníka, což je charakteristický rys postmodernismu. [19]

Myšlenka přetvoření bývalého průmyslového areálu bez popírání jeho minulosti není novinkou, kterou by přinesl Peter Latz, v mnohém ji ale posunul dále. Změnou oproti jeho předchůdcům je například maximalizace použití materiálů přímo z místa a jeho recyklace. Každý prvek tak různou formou interpretuje čas a dovoluje návštěvníkům vytvářet si svůj vlastní příběh a vnímat místa s větší hloubkou. Díky těmto skutečnostem není Landschaftspark Duisburg-Nord jen parkem krajinným, ale i velmi úspěšným parkem kulturním. Měla jsem možnost tento park osobně navštívit. Některá zákoutí působí až lehce děsivým dojmem, vysoké rezavé konstrukce navozují atmosféru, jakou by dokázal vylíčit snad jen Jules Verne. Jiné části sloužící například jako dětská hřiště působí naopak velmi přátelsky a hravě. Autoři využili na mnohých místech poměrně nízkonákladová řešení na jejich ozvláštnění. Barevné prosklení, které hází odrazy na kolemjdoucího nebo umění vytvořené například ze svázaných pracovních helem zavěšených mezi konstrukcemi nebo stěny pomalované figurkami ve stylu pouličního umění. Místy se návštěvník ocitne na

naučné stezce, neboť se občas v areálu vyskytují naučné tabule vysvětlující průmyslové postupy, které zde mají svou historii. Některé polootevřené bloky v areálu byly využity jako malé zahrádky, takže je snadné zapomenout, co se zde v minulosti odehrávalo..

Parco Dora

2004 – 2012, Torino, IT

Industrializace Turína začala koncem devatenáctého století na březích řeky Dora. Po více než sto letech ale došlo k výrazným změnám v hospodářství a oblast tak potkal stejný osud jako mnoho jiných podobných – stala se opuštěným průmyslovým areálem v širším centru města. V roce 1998 byl proto zahájen program obnovy s cílem najít nové využití. Oblast zaujímá plochu přes 45 ha a rozkládá souměrně podle přirozené osy nazývané „páteř“ (italsky „spina“). Další dělení je do pěti takzvaných „lotti“, z nichž tři se jmenují podle společností, které zde původně měly své výrobní závody (*Ingest, Vitali a Michelin*), zbylé dvě se nazývají *Valdocco Nord a Corso Mortara* [20]. Oblast je výrazně ovlivněna svou polohou na břehu řeky a novou výstavbou, nejvíce však její charakter vytváří právě bývalé průmyslové provozy. I zde se povedlo začlenit do realizace původní objekty a park tak vlastně reflektuje i vývoj společnosti.

Nejvýraznějšími prvky areálu jsou tovární hala bývalé válcovny (*Capannone di Strippaggio*), chladicí věže gumárny *Michelin*, pozůstatky laminátovny *Ingest* a betonový kanál řeky Dora. Ve východní části parku byla řeka dokonce celá zatrubněna a překryta stavbami. Chladicí věže a kanály ale na druhou stranu demonstrují všeobecnou důležitost vody tím, že ukazují její důležitost i pro samotnou výrobu.

Spojovacími prvky areálu jsou promenády, rampy, schody a mostky, které spojují pět zmíněných dílčích areálů. Tím s nejzajímavějším designovým přínosem je patrně část *Ingest*. V jeho horní části jsou jakási náměstíčka a promenády, které ústí do přilehlých zastavěných částí. Pozůstatky továrny v dolní části byly přeměněny do podoby vodních zahrad. Výrazným prvkem je zde ocelové sloupořadí nesoucí spojovací lávku do části *Vitali*. Spolu s komíny evokují vertikálnost katedrál, kterou můžeme najít v nedalším historickém jádru města.

Část *Vitali a Corso Mortara* je charakteristická vodními kanály a nádržemi, které byly upraveny tak, aby shromažďovaly a zadržovaly dešťovou vodu ze širokého okolí. V severní části přecházejí charakteristická ocelová sloupořadí do volných luk, které skoro nedávají tušit, že město je tak blízko.

I část *Michelin* je vyplněna především lučními úpravami se stromořadími. Dominantním prvkem je ale promenáda kolem odkryté řeky Dora a s ní spojená nově vybudovaná vodní nádrž. Jak je pro Latze typické, snažil se veškerý materiál využít na původním místě a tak byl vytěžený materiál z nádrže použit na terénní úpravy areálu, zejména k vybudování několika ochranných valů na okraji parku.

V části *Valdocco* zabíraly bývalé ocelárny společnosti Fiat téměř veškerý prostor

včetně řeky, která zde byla převedena do betonového tunelu. V budoucnu se počítá se sejmutím vrchní krycí desky, ale jinak bude řeka ponechána ve svém betonovém korytě, které má připomínat skalní soutěsku. Je příznačné, že i silně průmyslové krajině dokáže Peter Latz najít bohaté souvislosti s přírodou. Architekti si pro tuto realizaci přát lepší polohu, než zde, v samotném centru města v území protnutém říčním ramenem. Toho patřičně dokázali využít. Vodní hrátky, které jsou tolik lákavé pro malé i velké návštěvníky, jsou zde na každém kroku. Díky své lokalizaci, zde proudí davy pěších turistů a právě jim je celý prostor přizpůsoben. Monumentální halová konstrukce v samém srdci parku dává přístřeší pro různé aktivity včetně všelijakého sportovního využití. Zeleň tentokrát byla využita spíše jako doprovodný prvek v podobě travnatých pásů, než že by zde autoři hýřili květinovou výsadbou.

Hiriya Landfill Restoration, Ayalon Park

ve výstavbě od r. 2004, Tel Aviv, IL

Skládka odpadu Hiriya na okraji Tel Avivu fungovala od roku 1952 do roku 1999. Za tu dobu na ní bylo uloženo přibližně 450 000 m³ materiálu a její výška dosáhla 60 m nad okolním terénem. To z ní vytvořilo významnou dominantu širokého okolí a tato skutečnost vybízela k tomu, pokusit se nějak začlenit a ne ji pouze zavézt zeminou a zatravnit. Záměrem bylo vytvořit zde park, který bude základem rozsáhlého parkového areálu (Ayalon Park), zelených plíci celé aglomerace na které bude tato uměle vytvořená hora nabízet mnoho výhledů.

Protože se jedná o parkovou úpravu, síť cest a stezek, která zpřístupní vrchol ze všech stran po úbočích, se stala samozřejmostí očekávání. Počítá se i s přístupovou cestou pro pohybově postižené návštěvníky. Na vrcholu, který připomíná plateau stolové hory, vznikne oáza. Jak je pro Latze typické, počítá v maximální možné míře s využitím dešťových srážek, které budou svedeny do drobných vodních nádrží s vlhkomilnou květenou. Stromy budou voleny spíše nižší, aby nepřekryly zajímavý tvar samotného kopce. Na vrcholu vznikne výhledové místo, observatoř připomínající svým zastřešením padák a vrchol bude nasvícen tak, aby vynikl při pohledu z dopravních letadel, která přistávají na blízkém Ben-Gurionově letišti.

Přeměna v park ale nebude jednoduchá. Protože se jedná o skládku, bude zde ještě mnoho let docházet k rozkládání odpadu, čímž se bude i nadále vyvíjet skládkový plyn. Ten je v současnosti spalován v bezpečnostních hořácích na vrcholu skládky, ale zároveň se nyní buduje sběrný systém jeho zachytávání pro další energetické využití. Stejně tak bude celý prostor provázet dlouhodobé sesedání. Největším problémem ale bude zajištění svahů proti erozi, což by měl vyřešit mimo jiné i důmyslný systém zachytávání srážkové vody. Protože voda bude i přes mnohá opatření nadále pronikat i do vnitřku skládky, odkud může vyplavovat různé znečišťující látky, počítá se u její paty s vybudováním čistících nádrží, využívajících v největší možné míře potenciál kořenového čištění. Dále se počítá se zpevněním svahů pomocí přetříděného stavebního odpadu z blízké aglomerace, který zpracovává nedaleká recyklační stanice.

Realizace plánů však zatím ještě nebyla úplně ukončena. Jednak ještě nebylo dokončeno zpevňování svahů, především však stále nebyly vyčleněny finanční prostředky. Uskutečnění celého plánu nepřispívá ani spor mezi veřejnou správou a soukromým developerem o přilehlé pozemky.

Tento projekt jsem sem zařadila, neboť se něčím přece liší od těch předchozích. Jendka krajina je zcela odlišná od té naší evropské, je zde jiné klima a architekti pracují s odlišným rostlinným sortimentem. Zaujala mě ovšem výzva úkolu zvítězit nad bývalou skládkou. Při pohledu na území z většího odstupu mě napadá, že by se v budoucnu mohlo stát toto místo velmi významnou dominantou města. Předpokládám, že když skládku zakládali, byla dostatečně daleko od obytné zástavby, ale ne tolik, aby hyzdila krajinu. Dnes se situace změnila. Město se rozrůstá. Jelikož směrem západním hraničí s mořem, rozrůstá se východně směrem ke skládce, kterou pomalu začíná obklopotvat. Město je založené v rovině a jediným vrcholkem široko daleko je právě tato skládka. Až se jednou zazelení a bude zde dopracován systém stezek, věřím, že by mohla nabýt oblíbenosti jako v Paříži kopec Montmartre. Poutní místo z něj asi nikdy nebude, ale v panoramatech se určitě neskryje.

2 KLASICKÉ KRAJINÁŘSTVÍ

Plateau de Kirchberg

1990 – 2008, Luxemburg LU

Plateau de Kirchberg je administrativní čtvrť v severovýchodní části Lucemburku, kde sídlí především evropské instituce. Až do padesátých let zde byla zemědělská půda, nedostatek kancelářských prostor ve městě ale způsobil, že vláda zakoupila tyto pozemky na původně nepříliš dobře přístupném pahorku těsně nad městem za účelem dalšího rozvoje. Rozvoj města, které myslí na své obyvatele s sebou nese samozřejmě i rozvoj městské zeleně, do které se v této části města zapojil v devadesátých letech i Peter Latz. Navrhl úpravy na různých menších místech a jak je pro něj typické, lákala ho především místa poznamenaná nějak výstavbou, tedy zejména bývalé stavební dvory a různá rumišť. Dalším jeho charakteristickým znakem, který prozrazuje jeho rukopis, jsou ekologická opatření jako snaha zadržet vodu v místě užitím nezpevněných povrchů a tu, která se nevsákne z území neodvádět, ale využít ji přímo v něm.

Z větších realizací můžeme zmínit přeměnu přístupové rychlostní komunikace na městský bulvár (v několika etapách mezi lety 1993 – 2014), arboretum Römerwegpark (1993-1999), veřejná prostranství v okolí nové nemocnice (1998-2003) nebo ústřední park v blízkosti École Européenne.

Záměrem bylo přetvořit město ze šedesátých let, postavené v souladu s principy funkcionalismu té doby (zejména upřednostňování potřeb automobilové dopravy nad jinými hledisky v podobě předimenzovaných staveb oddělujících ji od ostatních druhů dopravy) v živé město s jasnou identitou a funkcemi bydlení, zaměstnání, vzdělávání i odpočinku. Oblast byla pomocí zeleně, bulvárů, náměstí a parků rozčleněna

na menší celky respektující východozápadní osu, kterou v minulosti procházela římská silnice [17].

Největší a nejvýznamnější realizací v tomto prostoru je ale Parc du Klosegrennchen. Horní část parku je tvořena krajinou písečných přesypů, vytvořených z písku vytěženého při stavbě silničního obchvatu. Tento habitat chudý na živiny i vláhu byl osídlen především extremofilními trávami a vytváří tak přirozenou botanickou sbírku obsahující i některé vzácné druhy. Celkem lze v parku najít přes 200 druhů rostlin, mezi nimiž jsou nejpočetněji zastoupeny borovice, jalovce, vrby, šípky a kručina.

V dolní části parku se nacházejí tři spirálovitá jezírka určená k zachycení dešťových srážek v území a zároveň k vytvoření kontrastu mezi suchou písečnou horní a zavodněnou dolní částí parku. Tento kontrast byl ztvárněn i v uměleckém díle *Coquille* vytvořen z granitu sochařem Bertrandem Ney. Jedná se o granitová mísa, která je v horní části pouze kamenem, ale v dolní se proměňuje v jezírko z dešťových srážek (viz obrazová příloha).

3 VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Veřejný prostor u obytné zástavby

2009 - 2013, Esch sur Alzette, LU

Prostorný dvůr je obklopen tří až čtyřpodlažním blokem obytné zástavby. Mezi dvorem a obytným blokem je páse, devět metrů široký, tvořící zvýšenou terasu rozdělenou mezi majitele bytů v přízemí. Mezi nádvořím a terasou je kromě výškového stupně, který už samotný tvoří jistou bariéru, vytvořena gabionová zeď, která zřetelně odděluje soukromý a poloveřejný prostor.

Při pohledu na nádvoří, když přimhouříme oči, můžeme znejistit, zda tudy neprotéká řeka. Opravdová řeka ne, ale tok kamínku, který takový dojem vytváří zde hraje dominantní roli. Drobná terénní modelace, dokresluje plasticitu terénu. Křivky zaoblení jsou velmi jemné, působí tak přirozeně. Tam, kde „teče řeka“, je území hlubší. Autoři zde ztvárnili nový svět, kus přírody. Scenérii louky a mokřadu. To vše doplnili vhodnými dřeviny pro takové území. Především se jedná o olše a mj. i několik třešní. Kompozici doplňuje i dětské hřiště, které je zde vsazeno velmi citlivě. Architekti pracovali s dřevěnými prvky přírodního charakteru. Při volbě mobiliáře se drželi použití dřeva, leč v kombinaci s betonem, který je ale velmi nenápadný. Barevně splývá s okolními fasádami.

Přístup hodnotím jako velmi citlivý. Zajímavé by bylo přenést myšlenku oddělení soukromých teras a poloveřejného prostoru do našich podmínek. Domnívám se, že západní kultury jsou více otevřenější v tomto směru. V Čechách by si lidé připadali příliš obnažení a nenápadné ploty by pravděpodobně skončily zahalené v bambusu nebo by byly jen brzy zarostlé.

4 ZAHRADY

Dům a zahrada pro bydlení a práci v přírodě

1991, Ampertshausen, DE

Tato zahrada je svým vzhledem mnohotvárná. Pozemek se nachází nedaleko Mnichova v malé vsi Ampertshausen. Čtvercový dům a atriem leží při severním okraji zahrady, rozděluje ji na dvě symetrické části. Před hlavním vstupem do zahrady se rozprostírá obdélníkový rybník. Zahrada je svým uspořádáním spíše čtvercového charakteru, svažuje se směrem od domu. Její největší část tvoří volné prostranství ponechané jako travnatou plochu, která se ztrácí do přilehlých polí. Tento přechod vymezují opticky vzrostlé stromy především v rozích pozemku. V blízkosti domu vytvořil architekt pozoruhodné „zimostrázové hrátky“. Pomocí stříhu vytvořil v zahradě zákoutí meandrující zeleně mezi kterými v určitém ročním období dominují vínové květy česneku. Vytvořil poměrně pravidelný rastr vln, který symbolizuje plynutí a jemnost. Domnívám se, že tato část zahrady může mít podobné uvolňující účinky jako přítomnost plynoucí vody v zahradě. Jak je vidět na fotografii, podobného efektu dosáhl i v zimním období, kdy je zimostráz zakryt sněhovou pokrývkou. Podle magazínu *Topos* je zahrada poctou inspirujícím příkladům v Itálii.[22] Ačkoliv dnešní trend inklinuje spíše k zahradám rozvolněnějšího přírodnějšího rázu, tento drobný prvek je jistě zajímavým oživením, ovšem potřebuje pravidelnou údržbu.

Christy zahrada

1994 – 1995, Kassel, Vellmar, DE

Tato zahrada obklopuje dům s ateliérem grafického designéra a fotografa. Dům byl vybudován ve strmém svahu. Lineální pásy živého plotu v předzahrádce pokračují na zvýšenou úroveň, kde svým vzhledem připomíná labyrint. Vytváří tak různá zákoutí k intimnímu posezení. Při pohledu z umělcova ateliéru se divákovi naskýtá výhled na zelenou změť cest připomínající sochařské dílo. Oproti předchozímu příkladu, zde hrají živé ploty hlavní roli. Vymezují cestičky, výškovým uspořádáním i průhledy. Zastupují umělecké dílo v zahradě a jsou ústřední zelenou složkou. Kapradiny, kvetoucí keře, trvalky, cibuloviny ještě více umocňují specifický vzhled této zahrady.

Zahrada inspirovaná dálným východem

2006 -2007, Rottach-Egern, Tegernsee, Bavorsko, DE

Rodinná zahrada se nachází v Bavorsku v malém městečku, které je obemknuto horami ze všech stran kromě jedné, té kterou tvoří jezero Tegernsee. V těsné blízkosti pozemku je řada rodinných domů. Zdejší majitelé se nechali ovlivnit svými cestami na dálný východ a svou zahradu si těmto vlivům přáli přizpůsobit. Též se do

zahrady podepsalo alpské podhůří, nalezneme zde kamenné valouny tvořící lavičky na sezení i kameny menších rozměrů, v podobě šterku. Ze šterku jsou zde velice citelně vymodelovány zakřivené cestičky připomínající tok vody. Vidím zde podobnou paralelu myšlenky jako v předchozím příkladě v Ampertshausen.

Meditativní centrum zahrady tvoří zenová zahrada s bílými magnoliemi. Vyřezávané chrliče chrání zahradu před zlými duchy. Samozřejmě zde nechybí kamenná lucerna. Na zahradě jsou umístěny celkem tři fontány. Centrální fontána v zahradě je spíše alegorická, voda je totiž tvořena drobnými kamínky. Jedna z fontán stejného vzhledu je opravdu naplněna vodou. Z každé z fontán „vytéká“ zmiňovaný tok kamenů, tato kamenná cestička se jemně vlní a všechny se sbíhají do jednoho velkého kamenného toku v nejsvažitéjší části zahrady, tento tok je paralelní s podélnou osou domu. V části je naplněn opravdovou vodou. Okraj pozemku je lemován především borovicemi, které jsou typicky formované ve stylu japonských zahrad. Autor hovoří o vypůjčené krajině, neboť zahrada nabízí úchvatné výhledy směrem k Alpám, které formují pohledový rámec zahrady.[23]

U zahrady inspirované Asií nelze opomenout filosofii feng shui. Dle mého názoru je již samotné situování pozemku takřka ideální, posuzují-li ho z většího nadhledu. Dům směřuje čelem k jezeru, což symbolizuje pozitivní budoucnost, za domem se naopak rozprostírá pohoří, dostatečně daleko aby nepůsobilo psychickou zátěž a dostatečně blízko, aby ztělesňovalo oporu. Do každého domu, ze kterého je vidět na vodu, je vnášeno štěstí. V srdci pozemku se nachází jedna z fontán, což jistě není náhoda.

Landeszentralbank

1985 – 1989, Kassel, DE

V kapitole o zahradách řadím na závěr realizaci, která časově předcházela všechny zmíněné. Avšak vnímám ji jako zahradu, která slučuje všechny vyřčené myšlenky, proto ji do výčtu řadím až nyní.

V roce 1980 byla kompletně zrekonstruovaná Zemská centrální banka. V té době bylo také zbudování podzemní parkoviště, které zabírá celý prostor mezi budovou a rušnou hlavní ulicí. Okolí banky tvoří velké administrativní budovy. Právě tento prostor nad podzemní garáží ztvárnili architekti designovým způsobem opět pomocí živých plotů. Cílem bylo na tomto prestižním místě vytvořit nádvoří, které by odráželo význam a úctyhodnost samotné bankovní budovy a zároveň sloužilo jako průchozí zóna pro početné množství chodců, kteří se zde denně pohybují. Svým způsobem se autorům podařilo darovat městu zelenou zahradu, která je otevřena pro veřejnost. Zahradu lze vnímat jako obraz, kus zahradního umění pro kolemjdoucí. Tomu napomáhají půdorysně zakřivené plochy živého plotu, které se vzhledem proměňují v průběhu ročních období. Tvoří ho opět zimostráz, tentokrát v kombinaci s tisem. Prostor je ohraničen výsadbou třešně ptačí, v době kvetení proměňuje atmosféru celkového vzezření. Stromy jsou též vysázeny ve speciálně připraveném substrátu na střeše podzemních garáží.

Živý plot tvoří přerušované linie, které jsou zejména při leteckých pohledech jasně uspořádané. Z pohledu chodce se mohou jevit jako volně poházené zelené segmenty před budovou. Snad možná mohou působit i trochu jako bludiště, alespoň pro malé návštěvníky. V tomto projektu je důležitým prvkem i kamenná mozaika z dlažebních kostek. Dvě linie světlých kostek, které se vzájemně protínají a vytváří tak symbol oka. Obrazec je symetrický, tak jako uspořádání výsadby živého plotu a stejně tak jako celé průčelí budovy. Tato spleť linka dlažebních kostek nápadně připomíná zimozrazovou hru v Ampertshausen. Tentokrát autoři vytvořili zajímavý městský prostor, resp. městskou otevřenou zahradu bez použití jediné trvalky.

5 SPECIÁLNÍ OBJEKTY

Mlhová zahrada

1997- 1998, *Chaumont sùr Loire, FR*

Expozici BUGA v Mnichově předcházela projekt, který pro ni jistě byl inspirací. Mlhová zahrada byla vytvořena pro dočasnou výstavu *Festival zahrad de Chaumont sùr Loire*. Architekti pracovali s kamennými deskami, které rozmístili vertikálně do tvaru spirály. Inspiraci k němu nalezneme v přírodě při pohledu na hlemýždí ulitu nebo na mladé výhonky kapradiny. Motiv kapradiny zde byl doslova ztvárněn jejím vysázením mezi deskami. Stejně tak jako později v Mnichově, i zde pracují autoři s jemnou mlhou, která dotváří atmosféru. Vertikální desky vytváří hru stínů a světla. Architekti pracovali se smyslovým vnímáním, neboť se snaží zapůsobit všestranně na všechny smysly.

Zahrada pro dočasnou expozici BUGA v Mnichově 2005

2004 -2005, *Mnichov, DE*

Tato zahrada tvoří jednu z dvanácti buněk resp. částí celého díla. Jednotlivé části jsou vymezeny šterkovými náspy, nepravidelně rozmístěny v travnatém prostoru. Zahrada má symbolizovat turbínu, která je schopná sama vhnět vzduch a vytvářet si své klima. Je zde instalováno 120 jemných vysokotlakých trubek, které produkují světlou mléčnou mlhu mezi vertikálně umístěnými kamennými deskami z mramoru. Pravidelné zakřivení kamenných zdí způsobuje, že vzduch proudí směrem k centru, kde se v nejnižším bodě zahrady tvoří celistvé mlhové polštáře.

Těmito efekty bylo dosaženo velmi proměnlivého mikroklimatu. Podíl na něm měla interakce mezi suchými horkými kameny spolu s prouděním vzduchu, mlhou a stínem smuteční vrby. Mikroklima se přiblížilo efektu, k jakému dochází ve velmi teplých a slunných dnech.

Závěr

Peter Latz dozajista patří k významným krajinářským architektům současné doby. Spolu se svými ateliérovými partnery má na své dráze již mnoho realizací. Hodnotím kladně jeho všestrannost. Se stejným nadšením se vrhne do obrovských ploch, které jsou předurčené k rekultivaci, tak i k malému zahradnímu detailu si najde svou cestu. Nesnaží se přírodu, resp. krajinu razantním způsobem přetvářet, využívá toho, co sama nabízí. Pouze podtrhuje některé přednosti, na které chce v tom či onom projektu upozornit. Jak již jsem několikrát zmiňovala, jeho přístup je velmi šetrný k přírodě, bere v potaz ekologické důsledky, jeho realizace často zapojují koloběh přírody, pracuje se srážkovou vodou, mlžením, zapojuje hru stínů a odlesků. Hledá přírodní materiály, které mají souvislosti s místem, na kterém tvoří. Stejně tak přistupuje i ke tvorbě krajinářské, k zeleni, k dřevinám, k rostlinám. Často si pohrává s živými ploty, neboť jsou tvárné a mohou vytvořit všelijaké organické tvary, umožňuje napodobit tok řeky stejně tak jako to dokáží kamínky v zenové zahradě. Mezi jeho realizacemi nalezneme zákoutí pro intimní rozjímání, ale stejně tak i rušná náměstí a jiné střetávací plochy. K danému místu přistupuje vždy velmi citlivě a promyšleně. Právem patří mezi nejvýznamnější krajinářské architektky své doby, alespoň na poli postindustriálních revitalizací s jistotou.

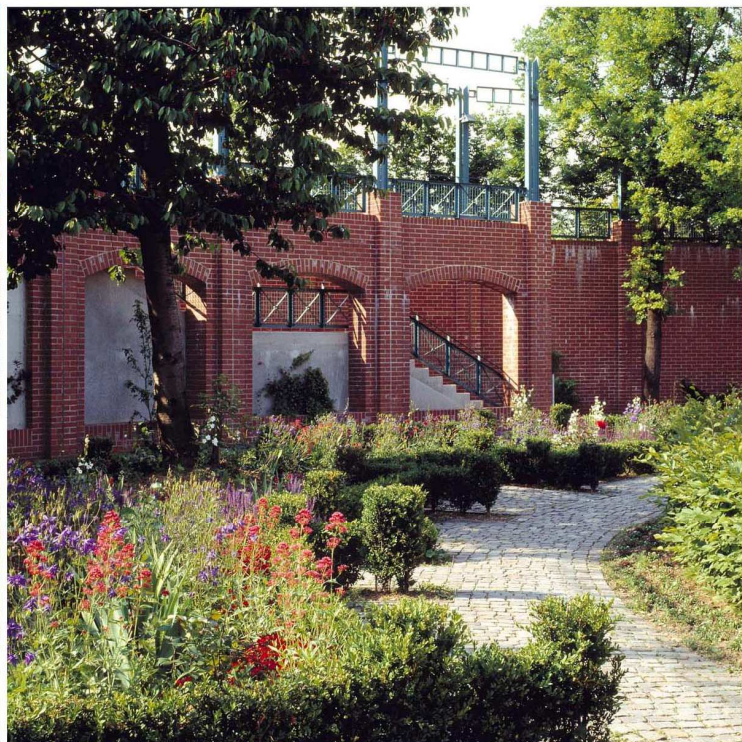
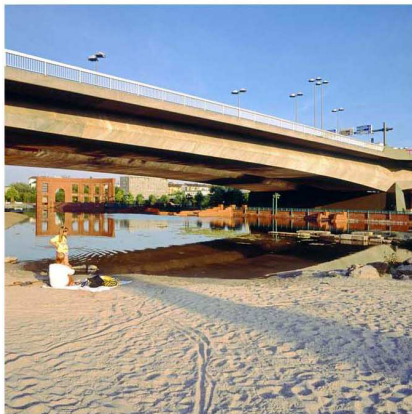
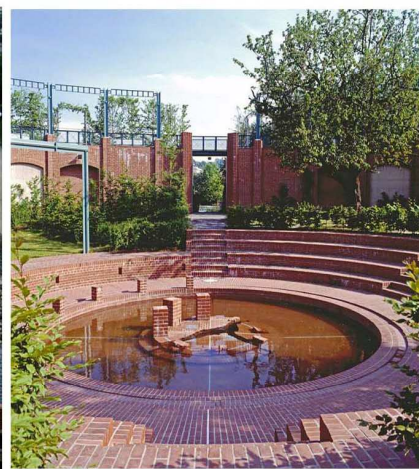
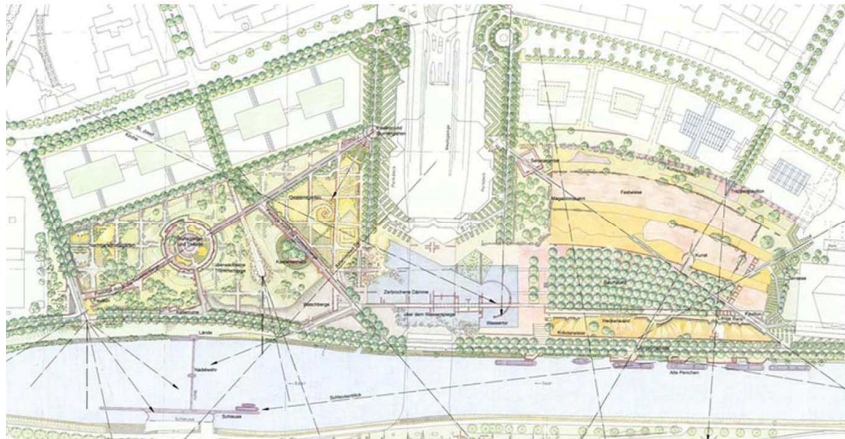
Použitá literatura

- [1] WEILACHER, U. *Syntax of landscape: the landscape architecture of Peter Latz and Partners*. English ed. Boston, c2008, 199 p. ISBN 9783764376147.
- [2] Lehrstuhl-Geschichte: Landschaftsarchitektur und industrielle Landschaft – TUM. *Lehrstuhls für Landschaftsarchitektur und industrielle Landschaft* [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <<http://www.lai.ar.tum.de/personen/lehrstuhl-geschichte>>
- [3] Latz + Partner - Kranzberg – Landschaftsarchitekten. *German-architects.com: Profiles of Selected Architects* [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <<http://www.german-architects.com/de/latzundpartner>>.
- [4] Tilman Latz. *In the terrain of water: Penn Design • Symposium, Exhibition, Conversation*. [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <<http://terrain.design.upenn.edu/speakers/tilman-latz>>.
- [5] Wikimedia commons. [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Peter_Latz>.
- [6] PETER LATZ. *Mapolis: Architektur – das Onlinemagazin für Architektur*. [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <<http://architektur.mapolismagazin.com/content/peter-latz>>.
- [7] Chronik der BBS Andernach. *BBS Andernach*. [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <<http://www.august-horch-schule.de/index.php?id=143F>>.
- [8] Enzyklo *Peter Latz* [online]. c2014, [cit.2015-05-08]. Dostupné z: <<http://www.enzyklo.de/Begriff/Peter%20Latz>>.
- [9] Fakultät für Architektur: Peter Latz. *Fakultät für Architektur TUM*. [online]. [cit. 2015-05-09]. Dostupné z: <<https://www.ar.tum.de/fakultaet/personen/professorinnen/ehemalige-professorinnen/peter-latz/F>>.
- [10] Saarbrücken, *bezirk dudweiler katolische Pfarrkirche St. Barbara* [online]. c2006, poslední revize 19.07.2012 [cit. 2015-5-09]. Dostupné z: <<http://www.kunstlexikonsaar.de/architektur/artikel/-/saarbruecken-bezirk-dudweiler-dudweiler-katholische-pfarrkirche-st-barbara>>.
- [11] *Technische Universität München* [online]. [cit. 2015-5-06]. Dostupné z: <<http://www.emeriti-of-excellence.tum.de/portraits/peter-latz/d>>.
- [12] Architektur der 50er 60er 70er. [online]. [cit. 2015-05-09]. Dostupné z: <http://www.nrw-architekturdatenbank.tu-dortmund.de/arch_detail.php?gid=161>.
- [13] Prof. Peter Latz: landscape designer and city planner (*1939). *Archinform: Database for international architecture* [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <<http://eng.archinform.net/arch/2179.htm> d>.

- [14] Wikimedia commons. [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <<http://commons.wikimedia.org>>.
- [15] Ein Raum für die Begegnung von Vergangenheit und Gegenwart – Bürgerpark Hafeninsel, *Kunstlexikon Saar*, Institut für aktuelle Kunst, Jo Enzweiler und Kulturdezernat der Landeshauptstadt Saarbrücken, S. 28-32. [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.kuenstlerlexikon-saar.de/fileadmin/institut/labor/_Institut_Bilder/publikationen/Kuenstlerblaetter/pdf/kunstort-sb.pdf>.
- [16] Bürgerpark Hafeninsel, Saarbrücken. Jahr 1989 in der Online-Ausstellung 100 Jahre Landschaftsarchitektur des BDLA. [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <<http://www.100-jahre-landschaftsarchitektur.de/ausstellung#epoche-4>>.
- [17] Architecture and Art in Public Space in Kirchberg . [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <<http://www.lcto.lu/download/7773/architecture-and-art-in-public-space-in-kirchberg-gb.pdf>>.
- [18] DIEDRICH, L. No Politics, No Park: The Duisburg-Nord Model. *Topos: European Landscape Magazine*, no. 26 (1999): 69 – 78.
- [19] Steinglass, Mt. The Machine in the Garden. *Metropolis* 20.2 (2000): 126 – 131, 166 – 167
- [20] *Latz + Partner LandschaftsArchitekten* [online], [cit. 2015-5-09]. Dostupné z: <<http://www.architonic.com/aisht/parco-dora-latz-partner-landschaftsarchitekten/5101739>>.
- [21] RINAT, Z. Garbage dump? No, a magic mountain. Haarec. 4.12.2005 [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <<http://www.haaretz.com/print-edition/features/garbage-dump-no-a-magic-mountain-1.175777>>.
- [22] SCHÄFER, R. *Peter Latz honoured with schkell ring of honor* [online], poslední revize 9.05.2014 [cit. 2015-5-09]. Dostupné z: <<http://www.toposmagazine.com/peter-latz-honoured-sckell-ring-of-honor/>>.
- [23] LATZ + PARTNER *Garden inspired by the Far East, DE* [online]. [cit. 2015-5-22]. Dostupné z: <<http://www.latzundpartner.de/en/projekte/gaerten/fernostlich-inspirierter-garten-de/>>.

Obrazová příloha

Bürgerpark Hafenisel

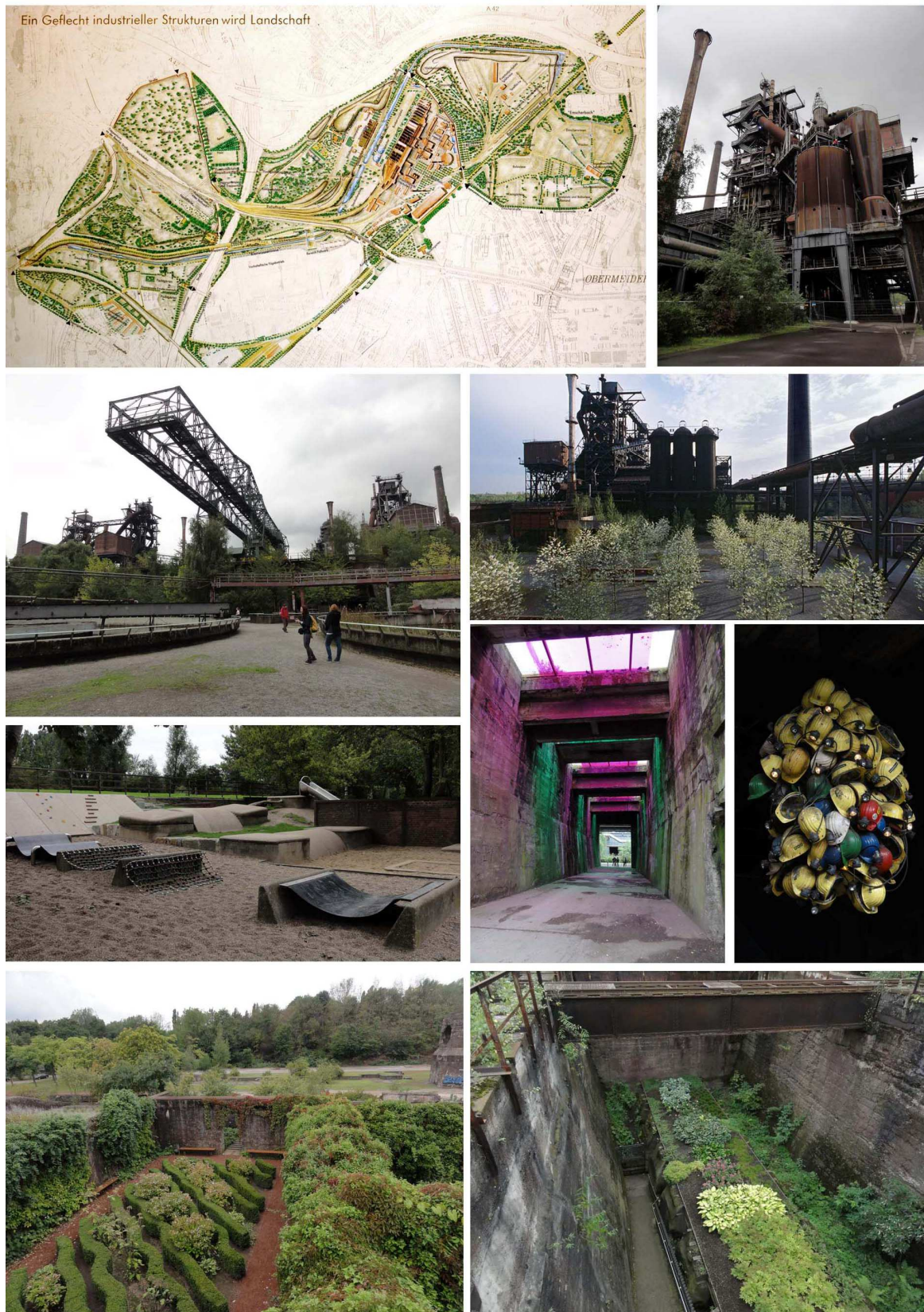

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Hafenisel Saarbrücken* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafenisel-saarbrucken-de>>.

Landschaftspark Duisburg - Nord

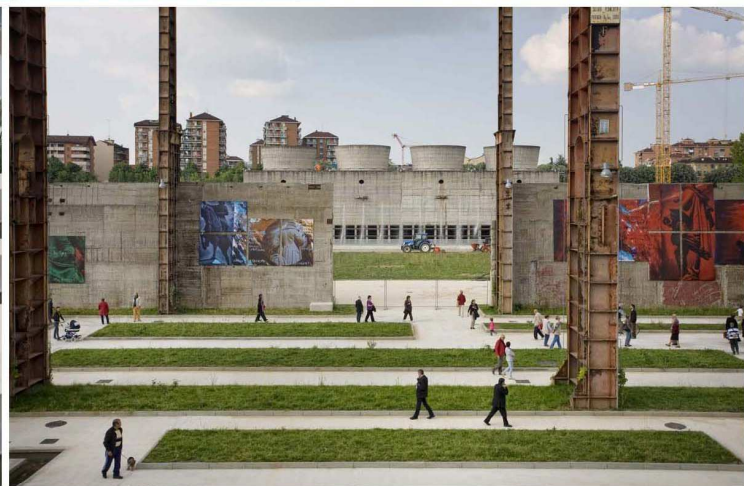
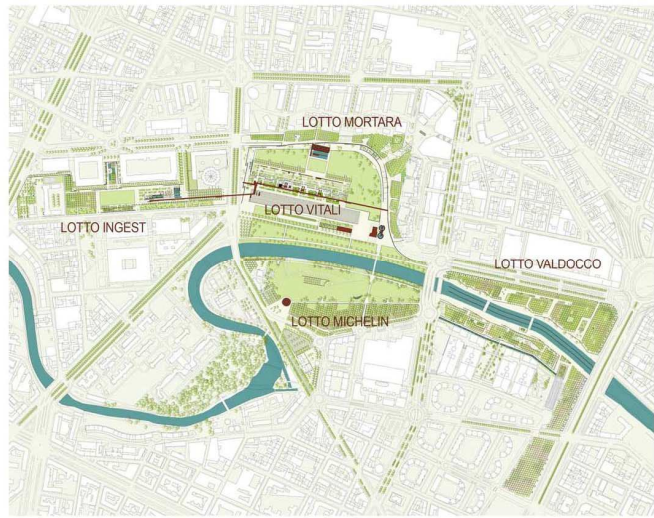
Zdroje fotografií:

- LATZ + PARTNER. *Landschaftspark Duisburg - Nord* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

- dále autorské fotografie pořízené k datu 2015-9-20

Parco Dora

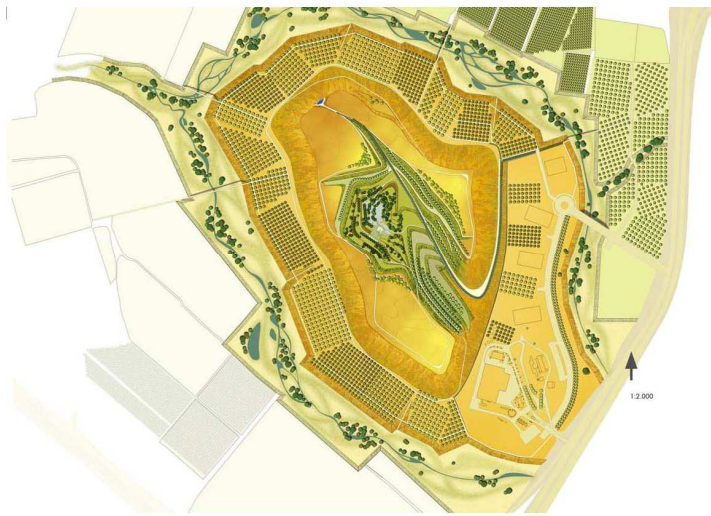

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Parco Dora* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Hiriya Landfill Restoration, Ayalon Park

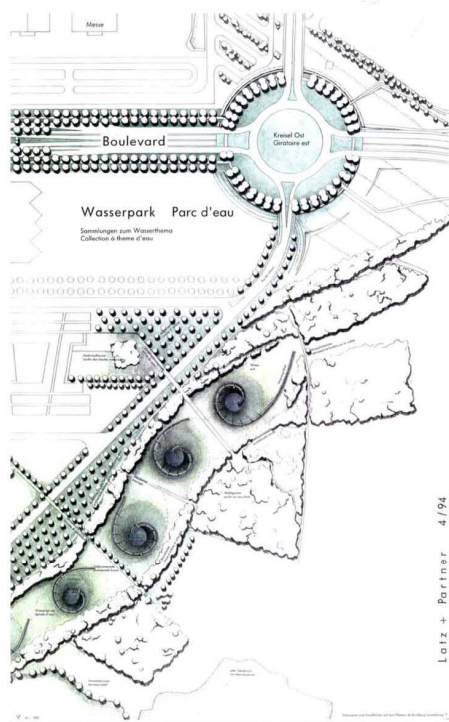

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Hiriya Landfill Restoration, Ayalon Park, Tel Aviv* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Plateau de Kirchberg

Zdroje fotografií:

- LATZ + PARTNER. *Plateau de Kirchberg* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>

- *Umělecké dílo Coquile* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.geometrico.lu/aakb/en/details.html>>.

Veřejný prostor u obytné zástavby . Esch sūr Alzette

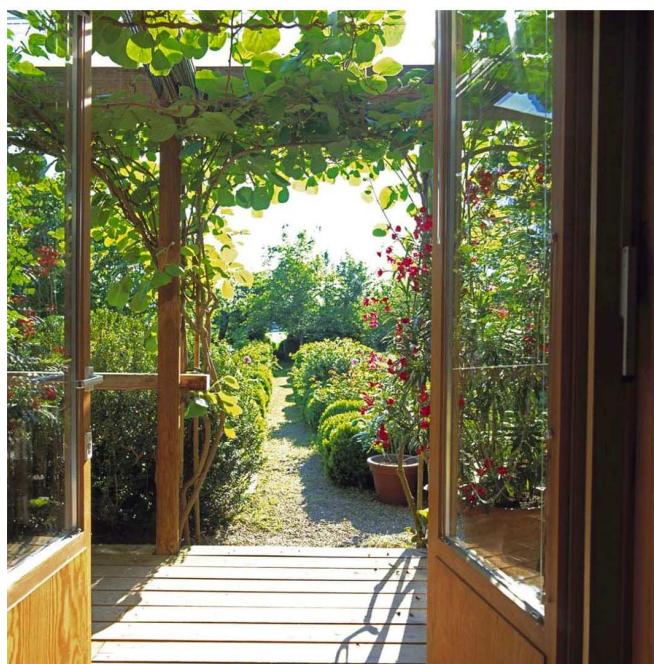
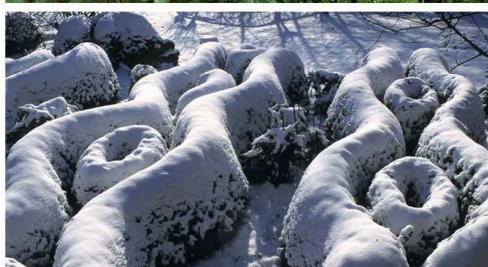
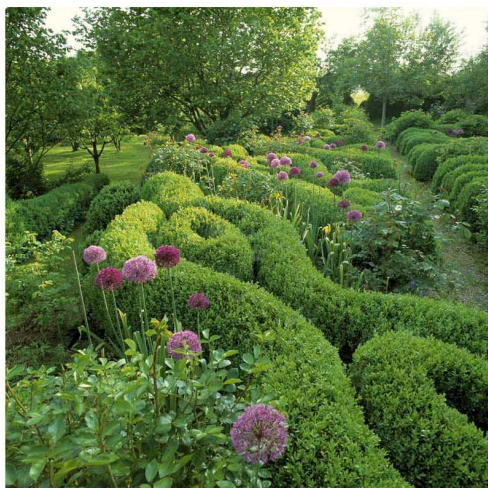
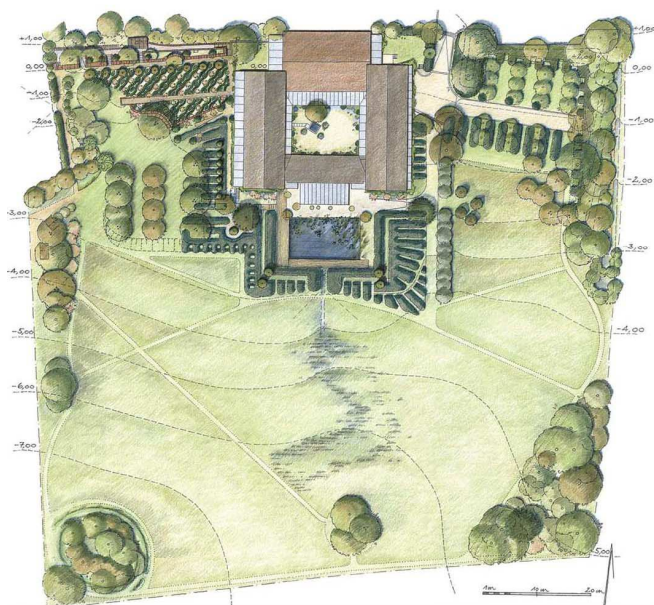

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Veřejný prostor u obytné zástavby . Esch sūr Alzette* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Dům a zahrada pro bydlení a práci v přírodě, Ampertshausen

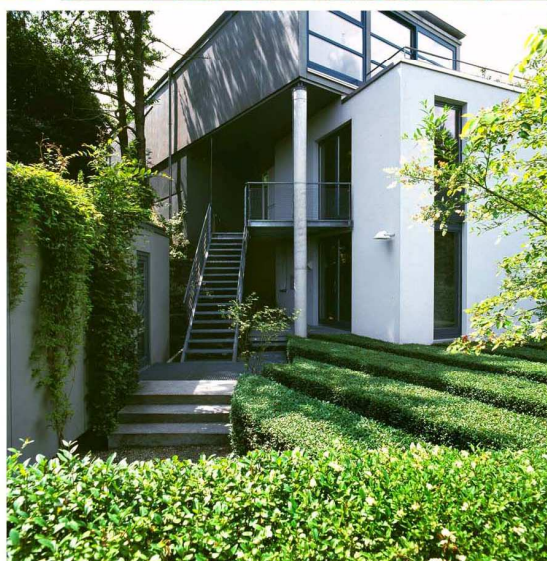

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Atelier, Wohnhaus und Garten auf dem Land, Ampertshausen* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Christy zahrada - Vellmar

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Christas Garten in Kassel - Vellmar* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Landeszentralbank

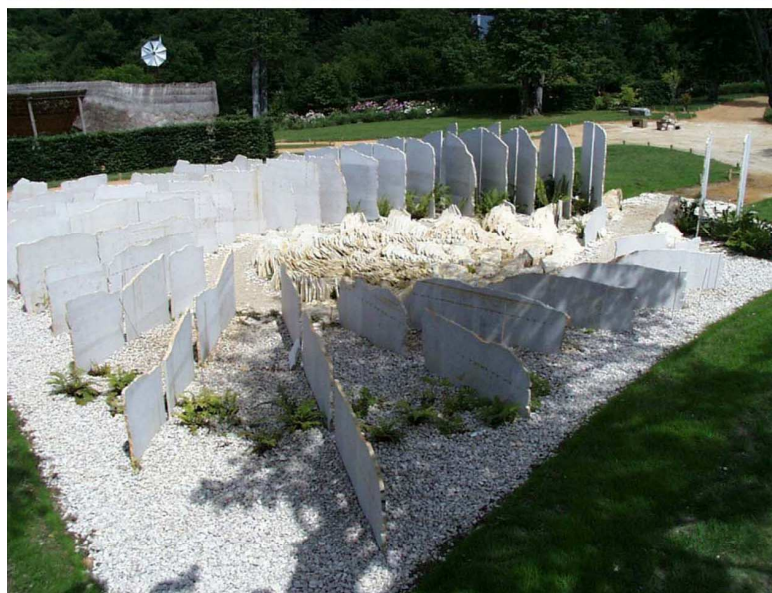

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Landeszentralbank, Kassel* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Mlhová zahrada - Chaumont sùr Loire

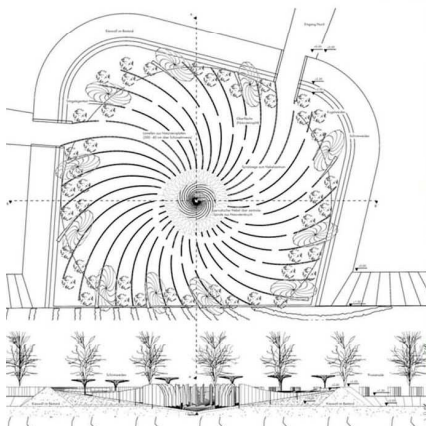
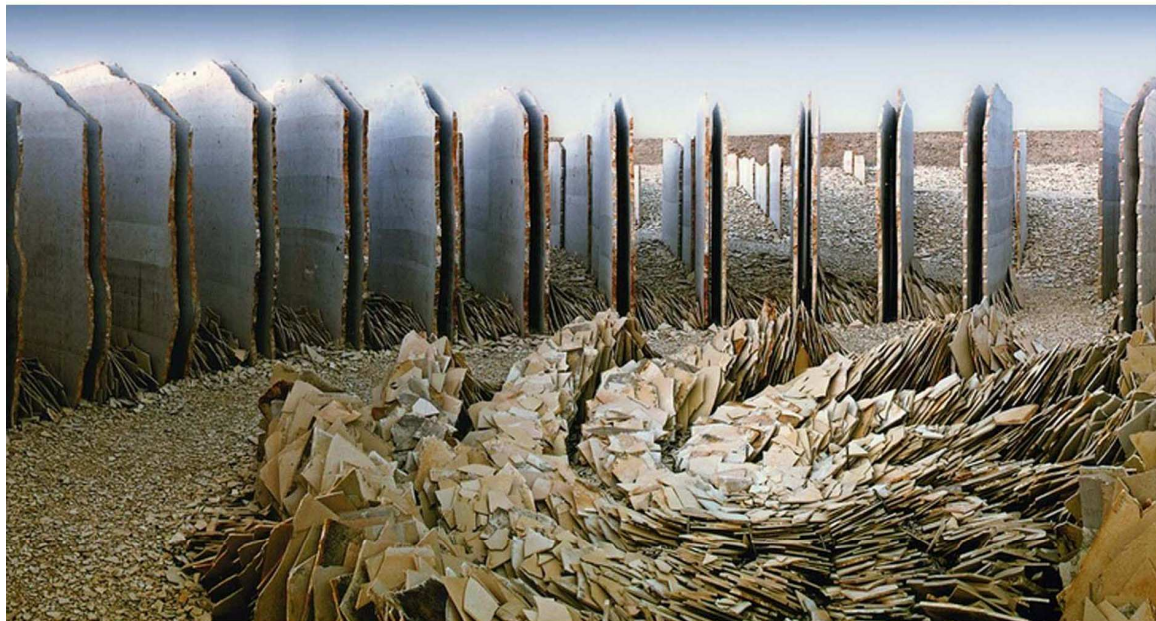

Zdroje fotografií:

LATZ + PARTNER. *Hafeninsel Saarbrücken* [online]. [cit.2015-5-21].

Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

Zahrada pro dočasnou expozici BUGA v Mnichově 2005

Zdroje fotografií:

- LATZ + PARTNER. *Hafeninsel Saarbrücken* [online]. [cit.2015-5-21].
Dostupné z <<http://www.latzundpartner.de/de/projekte/postindustrielle-landschaften/hafeninsel-saarbrucken-de>>.

- ARCHITIZER. *Buga 2005* [online]. [cit.2015-5-21].
Dostupné z <<http://architizer.com/projects/buga-2005/media/142923>>.